

Zəngəzur dəhlizinin bəzi iqtisadi aspektləri

Sabit Bağirov,
Sahibkarlığa və Bazar İqtisadiyyatının İnkişafına Yardım Fondu

Bakı, 05.11.2024

Zəngəzur dəhlizinin iqtisadi aspektləri

1. Azərbaycan Respublikası üçün:

- Naxçıvan Muxtar Respublikası ilə ölkənin digər bölgələri arasında yükdaşıma xərclərinin və buna sərf edilən vaxtın azaldılması;
- Şərq-Qərb və Şimal-Cənub nəqliyyat dəhlizləri üzrə tranzit ölkə qazanclarının artması;

2. Ermənistan Respublikası üçün:

- Şimal-Cənub və Şərq-Qərb nəqliyyat dəhlizlərinə çıxışın təmin edilməsi;
- tranzit ölkə qazanclarının artması;

3. Bütün dünya ölkələri, və ilk növbədə İpək Yolu ölkələri üçün yeni nəqliyyat marşrutunun yaratdığı imkanlar və qazanclar.

Azərbaycanın xarici ticarəti

2023-cü ildə:

- İdxal – 17285 mln USD;
- İxrac – 33898 mln USD;
- Cəmi dövriyyə - 51183 mln USD;
- Xarici ticarət partnyorları – 170-dən çox;

Ölkələr üzrə ən böyük ticarət partnyorlarımız, min USD

Ölkələr	2023
Cəmi	51 183 899,6
o cümlədən:	
İtaliya	15 685 971,6
Türkiyə	7 650 599,5
Rusiya	4 358 740,2
Çin	3 101 549,6
Almaniya	1 824 344,2
İsrail	1 443 519,7
Hindistan	1 435 502,5
Yunanıstan	1 395 789,9
Amerika Birləşmiş Ştatları	904 180,3
İspaniya	888 506,2
Gürcüstan	885 826,1

Qitələr üzrə idxal, mln USD

Coğrafi regionlar	2020	2021	2022	2023
Cəmi	10 732 038,8	11 703 222,6	14 539 789,1	17 285 344,7
o cümlədən:				
Avropa	5 218 725,2	5 371 704,9	6 001 631,2	7 194 506,9
Asiya	4 553 200,2	5 379 954,6	7 541 794,4	8 674 760,3
Amerika	885 731,8	853 895,9	879 253,5	1 312 421,8
Afrika	27 336,2	28 212,1	40 296,7	44 464,9
Okeaniya	47 045,4	69 455,1	76 813,3	59 190,8

Qitələr üzrə ixrac, mln USD

Coğrafi regionlar	2019	2020	2021	2022	2023
Cəmi	19 635 202,8	13 732 637,3	22 207 974,8	38 146 684,1	33 898 554,9
o cümlədən:					
Avropa	11 811 698,7	8 251 657,5	15 464 635,8	27 730 371,7	23 788 558,2
Asiya	7 525 401,5	5 047 191,2	5 693 887,6	9 594 029,9	9 956 496,2
Amerika	168 420,8	38 728,1	369 454,8	123 016,9	19 196,7
Afrika	89 482,8	324 254,5	658 580,1	559 988,3	104 559,6
Okeaniya	40 199,0	70 806,0	21 416,5	139 277,3	29 744,2

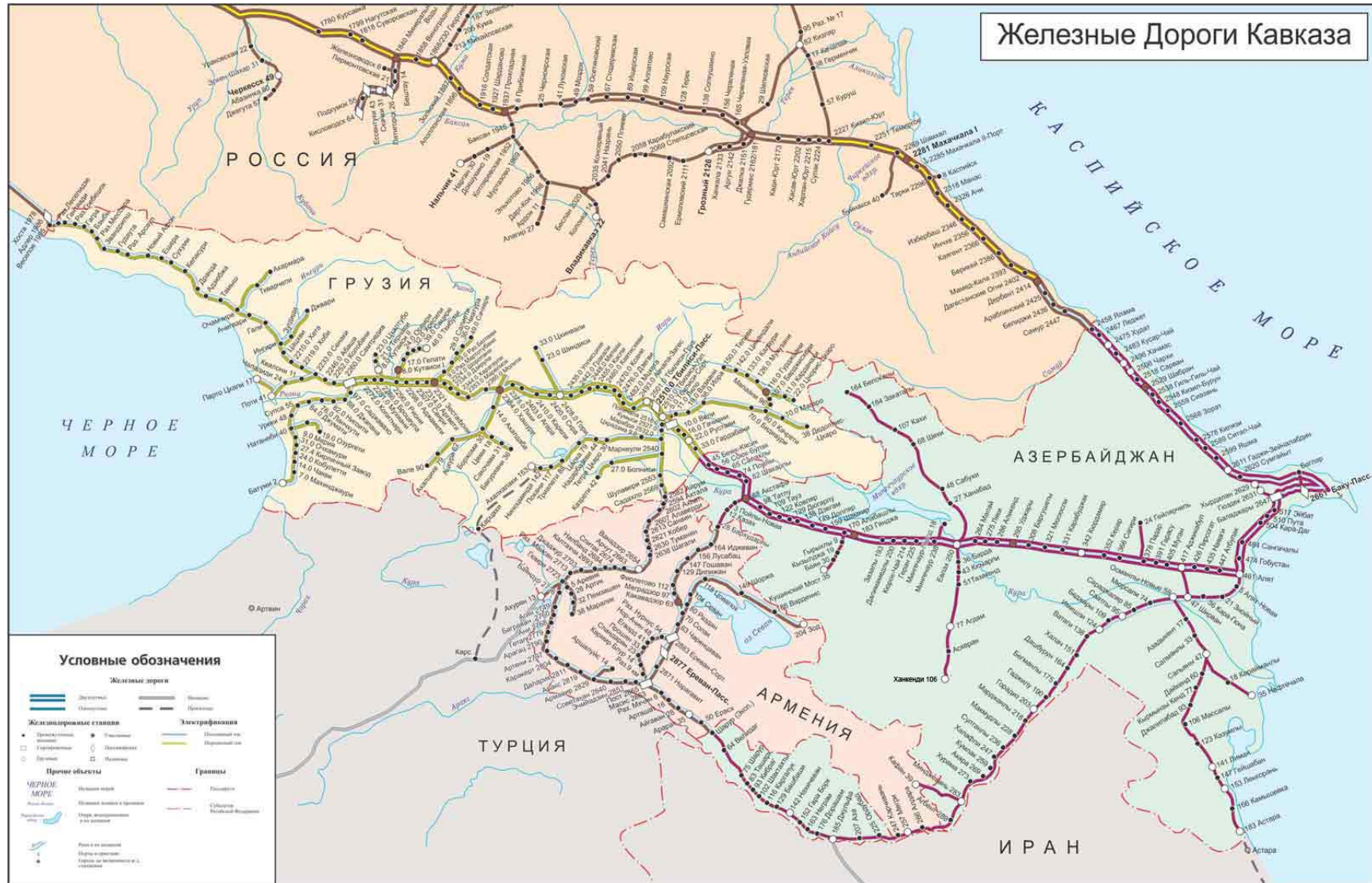
Azərbaycandan qonşu ölkələrə keçən nəqliyyat dəhlizləri

Avtomobil və dəmir yolu dəhlizləri:

- Rusiya – Azərbaycan – İran;
- Rusiya – Azərbaycan – Gürcüstan;
- Türkiyə - Gürcüstan – Azərbaycan – Rusiya;
- Xəzər dənizi – Volqa-Don kanalı – Qara dəniz;

Zəngəzur dəhlizi açıldıqda, yeni Türkiyə - Ermənistan – Azərbaycan – Rusiya dəhlizi yaranmış olacaq

Qafqaz dəmir yolları



Azərbaycan dəmir yolları



Gürcüstan dəmir yolları



Ermənistan dəmir yolları



Bakı – Tbilisi – Kars dəmir yolu



Bakı – Tbilisi – Kars dəmir yolu

- 07.02.2007 – Gürcüstan və Türkiyə ilə saziş imzalanıb;
- 30.10.2017 – istifadəyə verilib;
- Uzunluğu: 846 km (504 km Azərbaycan üzərindən, 263 km - Gürcüstan, 79 km – Türkiyə);
- Yükdaşımların ikinci mərhələdə – 17 mln tona yüksəldilməsi planlaşdırılır;
- Dövlət Neft Fondundan 440 mln USD ayrılıb

Bakı-Tbilisi-Qars dəmir yolu xətti ilə daşımlar

	2019	2020	2021	2022
Cəmi daşımlar, min ton	111,5	224,4	477,4	412,5
Tranzit daşımlar, min ton	99,9	217,0	428,9	341
Yük dövriyyəsi, milyon ton-km	56,0	110,3	242,5	185,0
Tranzit yüklərin dövriyyəsi, milyon ton-km	50,6	106,6	219,7	160,0

Şimal – Cənub nəqliyyat dəhlizi



12.09.2000 - Rusiya, İran və Hindistan Şimal-Cənub nəqliyyat dəhlizi haqqında saziş imzaladılar. Azərbaycan bu sazişə 2005-ci ildə qoşulub. Ümumilikdə bu sazişi 13 ölkə imzalayıb. Dəhlizin Azərbaycan hissəsi (511 km) ilə gözlənilən yük daşımaları: Birinci mərhələ - 3 milyon ton; İkinci mərhələ - 5-8 milyon ton; Üçüncü mərhələ 15 milyon tondur.

Azərbaycan nəqliyyat sektorunda yük daşınması, 1000 ton

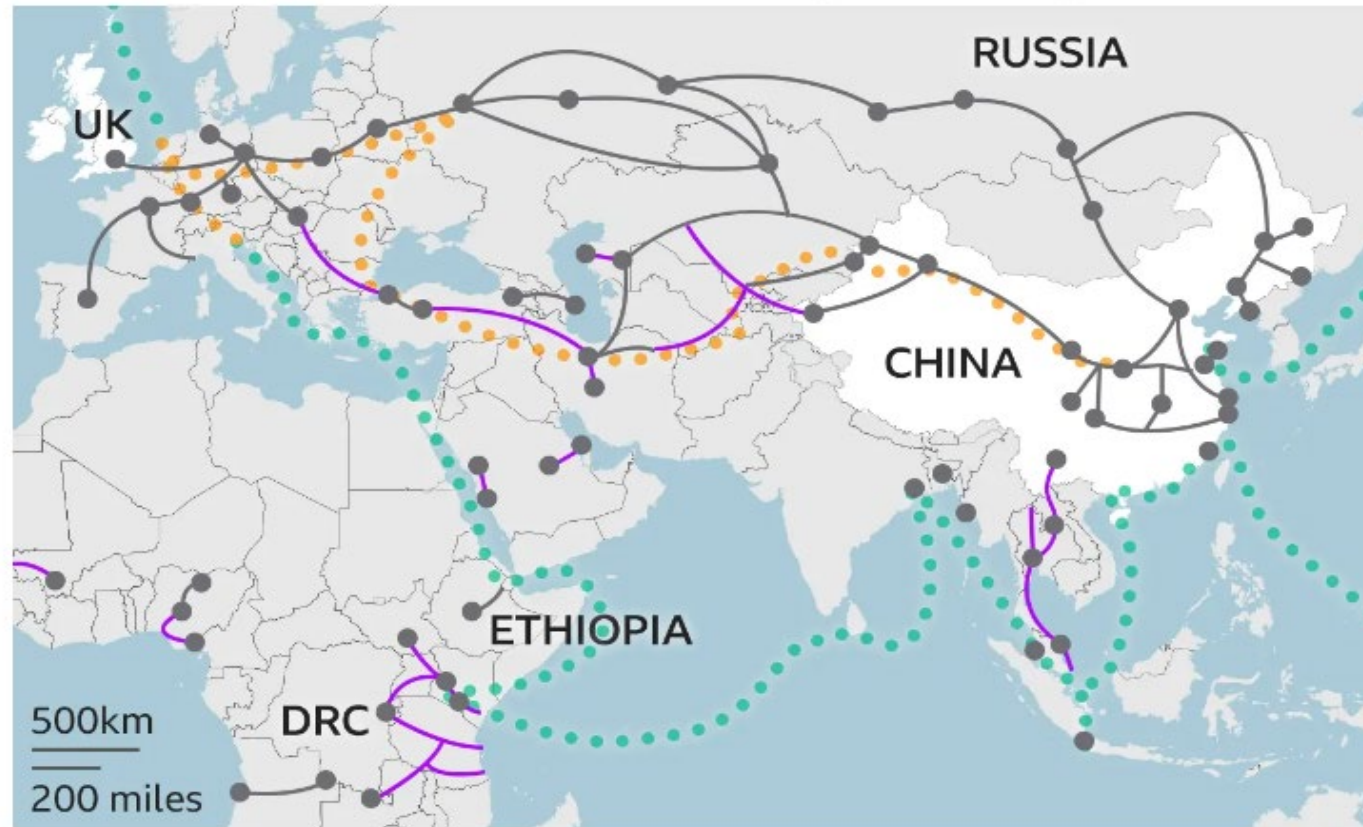
	2019	2020	2021	2022	2023
Cəmi	235 288	188 629	193 903	218 716	229 897
Dəmir yolu	15 222	14 631	15 058	18 730	18 276
Dəniz	5 969	5 982	5 468	7 519	9 011
Hava	183	458	557	407	357
Boru kəməri	58 596	56 040	60 298	66 035	68 037
neft kəməri	38 787	34 720	35 018	37 782	39 753
qaz kəməri	19 809	21 320	25 280	28 253	28 284
Avtomobil	155 318	111 518	112 522	126 025	134 216

Avropa-Qafqaz-Asiya nəqliyyat dəhlizində nəqliyyatın fəaliyyəti (Azərbaycan hissəsində)

	2019	2020	2021	2022
Yük daşınmışdır, min ton	52 762	38 491	39 627	51 421
Dəmir yolu	13 327	12 820	13 463	16 841
Dəniz	4 824	5 015	4 558	6 613
Avtomobil	34 611	20 656	21 606	27 967
Tranzit yük daşınmışdır, min ton	8 077	8 382	8 826	13 635
Dəmir yolu	3 796	4 132	4 585	7 478
Dəniz	4 281	4 250	4 241	6 157
Yük dövriyyəsi, milyon ton-km	11 158	9 254	9 592	12 649
Dəmir yolu	4 890	4 607	5 086	6 831
Dəniz	1 801	1 873	1 712	2 357
Avtomobil	4 467	2 774	2 794	3 461
Tranzit yüklərin dövriyyəsi, milyon ton-km	3 698	3 731	3 864	6 241
Dəmir yolu	2 104	2 121	2 272	4 040
Dəniz	1 594	1 610	1 592	2 201

“Kəməər – Yol Təşəbbüsü”

Belt and Road Initiative expansion plans



- Existing railways
- Planned/under construction railways
- Key stations
- Maritime road
- Economic belt

Çindən Qərbi Avropaya malların ixracının əsas marşrutları

1. Dəniz marşrutu (UNCTAD - Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Ticarət və İnkişaf Konfransına əsasən):
 - Süveyş kanalı vasitəsilə:
 - Ümumi trafik həcmində pay: təxminən 60%
 - Tranzit müddəti: 35-45 gün
 - Əsas limanlar: Şanxay/Ninqbo → Rotterdam/Hamburq/Antverpen
2. "Yeni İpək Yolu" dəmir yolu (ERAI - Avrasiya Dəmiryol Alyansı İndeksinə əsasən):
 - Şimal dəhlizi (Rusiya vasitəsilə):
 - Nəqliyyat payı: təxminən 15%
 - Tranzit müddəti: 12-14 gün
 - Marşrut: Chongqing/Si'an → Moskva → Duisburg
 - Orta dəhliz (Qazaxıstan vasitəsilə):
 - Nəqliyyat payı: təxminən 5%
 - Tranzit müddəti: 15-18 gün
 - Marşrut: Sian → Almatı → Bakı → İstanbul → Avropa
3. Multimodal marşrutlar (Dünya Bankına görə):
 - Kombinə daşınma:
 - Paylaş: təxminən 20%
 - Dəniz, dəmir yolu və avtomobil nəqliyyatının birləşmələrini ehtiva edir

Marşrut seçimi amilləri:

1. İqtisadi amillər (Dünya Bankının Məlumatı):
 - Nəqliyyat xərcləri- Partiya ölçüsü
 - Mövsümlük
2. Müvəqqəti amillər (Avropa Komissiyasının Nəqliyyat Hesabatı):
 - Çatdırılmanın təciliyi
 - Gedişlərin müntəzəmliyi
 - Son tarixlərin etibarlılığı
3. Logistika amilləri (OECD Nəqliyyat Statistikaı):
 - İnfrastrukturun mövcudluğu
 - Bant genişliyi
 - Multimodal daşıma imkanları

Çindən Qərbi Avropaya ixrac üzrə statistik rəqəmlər və mənbələr

1. Dəniz daşımaları (Şanxay Göndərmə Birjası, 2023):

- Konteyner daşımalarının həcmi: ildə ~15 milyon TEU
- Əsas daşıyıcılar: COSCO, Maersk, MSC
- Qiymət: TEU üçün 1500-3000 dollar

2. Dəmir yolu nəqliyyatı (UIC - Beynəlxalq Dəmir Yolları İttifaqı, 2023):

- Daşıma həcmi: ildə ~1,5 milyon TEU
- Qatarların sayı: >12,000/il
- Qiymət: TEU üçün 3000-5000 dollar

3. Hava nəqliyyatı (IATA - Beynəlxalq Hava Nəqliyyatı Assosiasiyası):

- Ümumi həcmdə pay: ~5%
- Təcili və yüksək qiymətli yüklər üçün istifadə olunur
- Qiymət: >5\$/kq

Azərbaycanın KYT təşəbbüsünə qoşulması və bu təşəbbüsdə iştirakı

- 2015 – Azərbaycan Prezidentinin Çinə səfəri zamanı Çinlə Memorandum imzalanıb;
- 25-27 aprel 2018-ci il – Azərbaycan Pekində KYT Təşəbbüsü üzrə 2-ci Forumda iştirak edir. Bir sıra Çin şirkətləri ilə keçirilən görüşlərin nəticələrinə əsasən, ölkələr arasında ümumi dəyəri 820 milyon ABŞ dolları olan yeni ticarət sazişi imzalanıb. Müqaviləyə əsasən, Çin Azərbaycanın bir sıra rayonlarında yeni sənaye parklarının, aqrar-sənaye kompleksinin və s. tikintisində iştirak edəcək;
- 17-18 oktyabrın tarixlərində Pekində 3-cü KYT Beynəlxalq Əməkdaşlıq Forumu keçirilib. 2013-cü ildə irəli sürülən təşəbbüsün 10-cu ildönümünə təsadüf edən Forum KYT-i dəstəkləyən Asiya, Afrika, Şərqi Avropa və Cənubi Amerikanın 23 ölkəsinin liderlərinin, ümumilikdə isə 130-a yaxın ölkənin rəsmilərinin və 30 global təşkilatın nümayəndələrinin iştirakı ilə baş tutub;

Azərbaycan dəniz limanları

1. BAKI BEYNƏLXALQ DƏNİZ TİCARƏT LİMANI (<https://portofbaku.com/>);
2. ZİRƏ DƏNİZ LİMANI (<https://ziraport.az/az/>);
3. ZİĞ QURU YÜK DƏNİZ LİMANI (ZİĞ DƏNİZ LİMANI);
4. BAKI HÖVSAN BEYNƏLXALQ TİCARƏT DƏNİZ LİMANI (<https://www.youtube.com/watch?v=vWpOWMsEUYk>);
5. SƏNGƏÇAL DƏNİZ LİMANI.

BAKI BEYNƏLXALQ DƏNİZ TİCARƏT LİMANI

- Yerləşimi: Ələt qəsəbəsi yaxınlığında, Bakının 60 kilometrliyində;
- İnşaat işlərinin başlanma tarixi: 2010-cu ilin Noyabr ayı;
- Layihəçi: Holland şirkəti Royal Haskoning;
- Tikinti şirkəti: «Evrascor» - yerli şirkət;
- Limana daxil olan gəmilərin dedveyti: 7-8 min ton;
- İnvestisiyaların həcmi: > 400 mln USD;
- Sahiblik: Azərbaycan dövləti;
- İşə başlama tarixi: 14 may 2018.

BAKI BEYNƏLXALQ DƏNİZ TİCARƏT LİMANI



Ümumi yükaşıırma (mln ton/il)	15
Konteyner yükaşıırma (min ədəd/il)	100
Ümumi sahə (ha)	400
Körpülər	13
Açıq anbar sahəsi (min m2)	56
Anbar (min m2)	10

<https://www.youtube.com/shorts/9vWnIQLX4A8?feature=share>

BAKI BEYNƏLXALQ DƏNİZ TİCARƏT LİMANI

Mühüm xüsusiyyətlər:

- Multimodallıq: dəmir yolu və avtomobil yolları şəbəkələrinə yaxşı bağlıdır;
- Böyük həcmdə və müxtəlif növdə yüklərin qəbulu və yola salınması: Şərqdən – Qərbə və Qərbdən – Şərqə;
- Orta Dəhlizə yzaq olan Şimal və Cənub marşrutlara alternativ təklif edir. Logistiq rəqabəti gücləndirməklə yük göndərənlər və yük alanlar üçün daha sərfəli (logistik xərclər baxımından) marşrut seçmək imkanı qazandırır;

Ələtdən keçən marşrutun rəqabət üstünlükləri

1. Vaxt göstəriciləri
 - Çindən Avropaya malların 12-15 günə çatdırılması
 - Dəniz yolundan daha sürətli (35-40 gün)
 - Şimal marşrutu ilə vaxt baxımından müqayisə edilə bilər
2. İqtisadi amillər:
 - Rəqabətli dərəcələr
 - Yüklərin birləşdirilməsi imkanı
 - Yük daşımalarını artırarkən miqyas iqtisadiyyatı
3. Texnoloji üstünlüklər:
 - Müasir liman infrastrukturunu
 - Avtomatlaşdırılmış yükdaşıma sistemləri
 - Effektiv intermodal logistika

Diqqətinizə görə təşəkkür edirəm

Sabit Bağirov

bagirov.sabit@gmail.com